

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres ref: 19/2580

Oslo, 02. desember 2019

HØRINGSUTTALELSE FRA RETTSPOLITISK FORENING – HØRING NOU 2019: 5 – NY FORVALTNINGSLOV

1. Innledning

Det vises til departementets høringsbrev av 3. juni 2019 vedrørende ny forvaltningslov.

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper. Vi ønsker med dette å uttale oss om forslaget til ny forvaltningslov.

2. Generelle kommentarer til forslaget

Rettspolitisk forening roser utvalgets arbeid med klarspråk. Videre er foreninga positiv til at ulovfestede prinsipper nå langt på vei foreslås lovfestet. Dette, sammenholdt med en tydelig klarspråksatsing, bidrar til å gjøre forvaltningsloven tilgjengelig for den vanlige borger. Foreninga mener imidlertid at lovfesting av ulovfestede prinsipper bør gjøres fullt ut, slik at gjeldene prinsipper for forvaltningsretten reflekteres fullt ut i den nye loven.

3. Forslaget kapittel 10 – Forvaltningsloven – verdier, forventninger og formål

Rettspolitisk forening er enig i at en forvaltningslov skal ha til formål å tilgodese både den enkelte og samfunnets interesser samlet sett, og at forvaltningen skal være god, tillitsskapende og effektiv. Foreninga mener at en god, tillitsskapende og effektiv forvaltning er i samfunnets interesse. Den foreslåtte ordlyden kan gi inntrykk av at samfunnets og den enkeltes interesse er to motpoler, noe foreninga mener kan være uheldig.

I tillegg til de foreslåtte hensynene, mener foreninga at rettssikkerhet må inntas som et grunnleggende hensyn i formålsbestemmelsen. Dette er i tråd med utvalgets ambisjon om at den nye forvaltningsloven skal styrke borgernes rettssikkerhet.

Rettspolitisk forening foreslår også at det lovfestes at forvaltningen skal ta hensyn til miljøet, i tillegg til den enkelte og samfunnet.

4. Forslaget kapittel 13 – Almennelige spørsmål om saksbehandlingen

Oversettelse av informasjon

Rettspolitisk forening mener at forvaltningen må strekke seg langt etter å oversette informasjon og vedtak til det språket brukerne og partene enkelte snakker. Dette gjelder særlig i saker som forvaltningen selv har tatt opp.

Gebyrer i klagesaker

Rettspolitisk forening mener at det ikke under noen omstendigheter skal kunne stilles krav om betaling av gebyr i klageomgangen i forvaltningssaker. Klageadgangen er en viktig rettssikkerhetsgaranti, uansett rettsområde. Det er viktig med en fungerende og tillitsvekkende klageadgang for alle, og den enkeltes økonomiske situasjon skal aldri avgjøre hvorvidt vedkommende har adgang til å klage på et vedtak.

Rettspolitisk forening mener også at det burde lovfestes en generell regel om at gebyrene ikke kan være urimelig høye. I den sammenheng vises det til gebyret for å søke om familieinnvandring, som per 28.11.2019 er på 10 500 kroner. Det eventuelle gebyret kan ikke under noen omstendigheter utgjøre en formell begrensning for noens materielle rettigheter, som blant annet i familieinnvandringsaker er en konvensjonsfestet menneskerettighet.

På bakgrunn av dette mener Rettspolitisk forening for det første at det burde lovfestes en generell regel som forhindrer urimelig høye gebyrer, og for det andre at det aldri kan være adgang til å kreve gebyr i klageomgangen.

5. Forslaget kapittel 14 – Organisatoriske regler og myndighetsfordeling i offentlig forvaltning

I likhet med utvalget mener Rettspolitisk forening at det er behov for å presisere hva som er ett forvaltningsorgan. Når lovens ordning er at plikt og kompetanse ligger hos det enkelte forvaltningsorgan, er det helt nødvendig for borgernes rettssikkerhet og forutberegnelighet at hva som utgjør ett og samme forvaltningsorgan fremkommer tydelig av lovverket.

På bakgrunn av dette påpeker foreninga at bestemmelsen i forslaget § 2 (1) b) er svært vag. Hva som utgjør «andre i saker hvor de utøver offentlig myndighet» er etter en alminnelig språklig forståelse ikke klart. Etersom forvaltningen er stor og de ulike organene har svært ulike oppgaver, har foreninga forståelse for at det kan være vanskelig å nedfelle en klar og konkret definisjon i lovteksten. Foreninga mener likevel at det bør lovfestes enkelte retningslinjer for å avhjelpe utfordringene skissert i forslaget.

6. Forslaget kapittel 16 – Inhabilitet

Rettspolitisk forening støtter utvalgets forslag om å opprettholde det todelte systemet i inhabilitetsvurderingen med en absolutt og en skjønnsmessig regel om når inhabilitet inntrer. Videre er foreninga enig i at angivelsen av situasjoner som uten videre medfører inhabilitet bør utvides i tråd med utvalgets forslag.

Rettspolitisk forening mener at inhabilitet i klageinstansen ikke bare bør gjelde for personer som har fattet vedtaket i førsteinstansen, men også for personer som har vært med på å forberede saken. Hvor mye man involveres i saken når man ikke fatter vedtak kan nok variere mellom ulike typer saker og ulike typer forvaltningsorganer, men her mener Rettspolitisk forening at utvalget har foreslått et slags minimumsvern. Dermed sikrer forslaget bare en uavhengig saksbehandling i klageinstansen der saksbehandleren som forberedte saken i førsteinstansen ikke har fått inngående nok kunnskap om saken til å danne seg en mening om utfallet. Foreninga tror at realiteten i mange tilfeller er at den som forbereder saken gjør seg opp en mening om hvilket utfall den bør få, og at det dermed er uheldig at disse personene ikke er inhabile i en eventuell klageomgang. Rettssikkerhet bør trumfe de praktiske hensyn som taler for at inhabilitet bare inntreffer for personer som har fattet vedtaket, og rettssikkerheten ivaretas best ved at også personer som har vært med på å forberede saken er inhabile i klageinstansen. Denne løsningen er også best egnet til å ivareta befolkningens tillit til forvaltningen, noe som er en helt sentral begrunnelse for habilitetsreglene.

7. Forslaget kapittel 17 – Alminnelig informasjonsvirksomhet og veiledningsplikt

Veiledningspliktens innhold

Rettspolitisk forening stiller seg bak utvalgets kommentar om behovet for å lovfeste en generell veiledningsplikt. Det er i forbindelse med veiledning at de aller fleste møter forvaltningen. God veiledning kan redusere behov for ressurskrevende saksbehandling, både av søknader og klagesaker. Videre er veiledning fra forvaltningen uvurderlig for muligheten borgerne har til å håndheve sine rettigheter i møte med forvaltningen. Rettspolitisk forening stiller seg bak det som generelt uttales om innholdet til veiledning i utredningens punkt 17.3.6 om at veiledningsplikten normalt strekker seg til det en «erfaren medarbeider på saksområdet kan oppfylle [...] med sin eksisterende kunnskap».

Det finnes imidlertid grunn til å kommentere utsagn knyttet til forvaltningens kompetanse til selv å avgjøre hvorvidt veiledning skal tilbys overhodet, utfra resursmessige vurderinger jf. utkastets § 14 (3) første punktum. Utvalget virker å legge til grunn som et avgjørende hensyn bak en slik kompetanse en enten/eller-situasjon: enten tilbys veiledning (med påfølgende økt behandlingstid av enkeltsaker), ellers prioriteres saksbehandling (med påfølgende redusert veiledning). Til dette vil foreninga bemerke at det fremstår som en noe oppkonstruert situasjon hvor det ene utelukker det andre. God veiledning reduserer antall saker, og har dermed en gunstig effekt på saksbehandlingstid. For det første kan en bruker som får god veiledning forstå at hun ikke har noen sak, og derfor avstå fra å sende inn søknad. For det andre kan veiledning gjøre brukeren oppmerksom på forhold som bør tas med i en søknad, og som derfor sparer forvaltningen fra å etterspørre denne informasjonen på et senere tidspunkt. For det tredje vil god og presis veiledning øke brukernes tillit til forvaltningen, en tillit som vil kunne gjøre brukere mer innstilt på å etterkomme oppfordringer underveis i saksbehandlingen, og på denne måten lette arbeidet til forvaltningen.

På denne bakgrunn mener Rettspolitisk forening at forvaltningens kompetanse til selv å vurdere veiledning opp mot ressurser må begrenses til tilfeller hvor det er helt nødvendig at veiledning nedprioriteres. Hvorvidt dette burde gjøres i form av endring av lovtekst eller presisering i forarbeidene tar ikke foreninga stilling til.

Rettspolitisk forening mener videre at det er viktig å understreke i forvaltningsloven at det er et særskilt poeng at forvaltningen ser an ressursene til brukere, og tilpasser veiledning deretter. Selv om likebehandling er det selvsagte utgangspunktet, er det ikke til å unngå at en lov som

angir generelle regler for forvaltningsutøvelse også vil være en lovregulering med potensielle omfordelende elementer. Realisering av samfunnsideen om å bygge opp under mindre ressurssterke borgere skjer først hvor faktisk forvaltningsutøvelse skjer med et visst henblikk på brukernes ulike muligheter til å ivareta sin tarv. Foreninga oppfordrer derfor til at man i forarbeidene understreker at forvaltningen plikter å se hen til brukerens egne forutsetninger i vurdering av om og hvor mye veiledning som skal gis, gitt at forutsetningene kan klarlegges uten større undersøkelser.

Veiledningens form

Rettspolitisk forening kan med visse forbehold tiltre at dagens ordning, hvoretter forvaltningen selv avgjør hvilken form veiledning tilbys (skriftlig eller muntlig), opprettholdes.

Foreninga bifaller i sterk grad utvalgets utsagn knyttet til et krav på muntlig veiledning hvor andre former ikke vil være tjenlige. Terskelen bør ikke settes for høyt. Både av hensyn til eldre og borgere med flerkulturell bakgrunn er det viktig at forvaltningen kan tilby veiledning utover digitale kanaler og skriftlig tilbakemelding. Forvaltningen er til for alle, og det er vesentlig at den veiledningen rettes mot faktisk forstår hva som blir kommunisert.

Av tilsvarende grunner mener Rettspolitisk forening at det bør vurderes hvorvidt man i enkelte tilfeller bør anvende tolk allerede på veiledningstidspunktet. Dersom det er tale om saker av stor velferdsmessig betydning, som omhandler større verdier eller brukerens liv eller helse burde forvaltningen kunne pålegges en plikt til å tilby veiledning via tolk. Det er sentralt at brukere (især parter) fra et tidligst mulig tidspunkt settes godt i stand til å ivareta sine interesser. Hvor dette ikke kan oppnås enten ved muntlig eller skriftlig kommunikasjon på norsk, vil det kunne avgjørende at slik veiledning formidles på et språk brukeren forstår.

8. Forslaget kapittel 18 – Digital saksbehandling og kommunikasjon

Saksbehandling

Rettspolitisk forening mener for det første at det burde stilles et krav om hjemmel i lov dersom det skal fattes enkeltvedtak maskinelt. For at rettssikkerheten til den enkelte skal ivaretas, for å ivareta hensynet til forutberegnelighet, og for at Stortinget til enhver tid skal ha adgang til å føre tilstrekkelig kontroll, mener Rettspolitisk forening at det bør stilles et krav om hjemmel i lov, og ikke forskrift, slik som foreslått i § 11, for at forvaltningen skal kunne benytte seg av automatisert saksbehandling.

Subsidiært mener Rettspolitisk forening at den nye forvaltningsloven burde inneholde en lovbestemmelse som krever at alle avslag fattes manuelt. Som utvalget påpeker har vi enda ikke fullstendig oversikt over hvilke vedtak som kan fattes maskinelt, og hvilken feilmargin, og/eller hvilke muligheter det er for at maskinelle feil kan gå utover den enkeltes rettskrav. Rettspolitisk forening mener at hensynet til den enkeltes rettssikkerhet aldri skal ofres på effektivitetens alter, og at enhver som får avslått sin søknad har et krav om manuell behandling.

Rettspolitisk forening mener videre at det burde lovfestes at det aldri skal være adgang til å behandle en klagesak maskinelt. All klagebehandling må gjøres manuelt. Hvis ikke er det sannsynlighet for at den maskinelle feilen gjentar seg, og at den enkeltes rettssikkerhet uthules av misforståelser eller andre årsaker til at det automatiserte slår feil ut. Klageomgangen må

ikke under noen omstendigheter bli illusorisk, da den skal være til for å ivareta rettssikkerheten og den enkeltes rettskrav etter loven.

Kommunikasjon

Foreninga er kritisk til et regelverk som gjør det umulig for den enkelte å reservere seg fra elektronisk kommunikasjon. Den enkelte må selv få være herre om hvordan hen kommuniserer, særlig i en tid hvor personopplysninger og big data åpenbart er av interesse for politiske aktører, både i inn og utland. Å forlange av den enkelte, som potensielt ikke ønsker at personopplysninger, som fra tid til annen kan være sensitive, skal behandles elektronisk, er et inngrep i den enkeltes mulighet til å ivareta sin egen informasjonssikkerhet. Foreninga håper departementet og Stortinget er seg bevisst de mange forskjellige grunner den enkelte måtte ha til å ville kommunisere analogt. Selv i 2019 er det fortsatt et betydelig antall eldre som ikke er komfortable med alle former for digital kommunikasjon. Det er viktig at forvaltningens kommunikasjonsform tar hensyn til alle, uten unntak.

9. Forslaget kapittel 21 – Forvaltningsorganets utredningsplikt

Utvalget tar på side 311 i høringsnotatet til orde for «at private som innleder en sak hos forvaltningen, skal ha en plikt til å medvirke til sakens opplysning». Rettspolitisk forening mener departementet på dette punkt bør vurdere om ordlyden som er foreslått går lenger enn det som virker å være intensjonen med regelen. Det antas at formålet med en slik bestemmelse først og fremst er å oppfordre parten til å komme med egne opplysninger der den er nærmest å gjøre det, og å klargjøre at utredningsplikten for forvaltningsorganet i slike tilfeller reduseres deretter. Det virker først og fremst å dreie seg om en lovfesting av rekkevidden av utredningsplikten, og en fordeling av hvordan usikkerhet om faktum skal slå ut rettslig. Dette er i utgangspunktet ikke problematisk. I mange tilfeller vil det være helt rimelig at parter som innleder saker for forvaltningen må besørge en betydelig del av det faktiske grunnlaget for avgjørelsen.

Hensynene utvalget virker å lene seg på, gjør seg imidlertid lite gjeldende der svakerestilte enkeltindivider søker til forvaltningen om vedtak av stor velferdsmessig betydning. Mangeårig erfaring fra rettshjelpiltakene tyder på at førstelinjekommunikasjonen fra forvaltningen i disse sakene ikke alltid viser til hvilke opplysninger det forventes at parter skal komme med. Det virker derfor å være en fare for, dersom regelen utformes så generelt som utvalget foreslår, at forvaltningsorganer vil kunne forstå regelen som innskrenkning av sin plikt til å veilede og opplyse i saker om f.eks. stønad etter sosialtjenesteloven, se sostj. § 43 første ledd. Dette vil være uheldig, og vi forstår ikke utvalget dithen at dette har vært intensjonen med regelen. Dersom regelen skal bli stående, foreslår vi derfor at følgende tilføyelser (i kursiv) gjøres i forslaget til § 44 (3) mv:

...

«I en sak som parten selv innleder, skal parten så langt som mulig legge frem opplysninger som kan få betydning i den. Også i andre saker bør parten legge frem slike opplysninger. Hvis parten ikke gjør dette, kan det virke inn på avgjørelsen.

Der parten er en fysisk person, og saken har stor velferdsmessig betydning for parten, plikter forvaltningsorganet å klargjøre skriftlig hvilke opplysninger som kan få betydning for avgjørelsen.

Der parten er en fysisk person, må det ved vurderingen av om manglende medvirkning fra parten skal få betydning, sees hen til

- a) Sakens økonomiske og velferdsmessige betydning for parten, og*
- b) Partens forutsetninger til å bidra med egne opplysninger, inkludert i hvilken grad forvaltningsorganet selv har klargjort behovet for medvirkning fra parten selv.»*

10. Forslaget kapittel 22 – Informasjon og medvirkning under saksforberedelsen – forhåndsvarsling, fremlegging og innsyn

Rettspolitisk forening er i det vesentlig enige i utformingen av den foreslåtte § 42 om forhåndsvarsling.

I henhold til det foreslåtte fjerde ledd bokstav b), ønsker foreninga likevel å påpeke at den foreslåtte ordlyden tilsynelatende er strengere enn den tolkning utvalget legger til grunn. På side 600 heter det blant annet at varsling kan unnlates dersom det «er forbundet med store praktiske ulemper». Slik vi leser den foreslåtte ordlyden «ikke praktisk mulig», gjenspeiler ikke nevnte kommentar den terskelen som fremgår av den foreslåtte lovteksten. Foreninga mener den foreslåtte lovteksten setter en riktigere terskel enn det som fremgår av utredningen, et dokument som kan spille avgjørende betydning når forvaltningsorganene skal tolke og anvende bestemmelsen i ny forvaltningslov. Foreninga ønsker at uttalelsene i de potensielle forarbeidene er på linje med lovens ordlyd, slik at ikke forvaltningsorganene gis en lavere terskel enn ordlyden tilsier.

Det heter videre i forslaget at varsling for eksempel kan unnlates dersom «parten ikke har noe kjent kontaktpunkt og ikke kan etterspores uten urimelig stor innsats». Det kan være mange årsaker til at individer ikke har et kjent kontaktpunkt, adresse eller lignende. En person som ikke har en adresse, er som regel i en vanskelig situasjon. For personer uten adresse kan forvaltningsvedtaket ofte være av særlig stor betydning. Foreninga mener derfor det er uheldig at utredningen gir uttrykk for at det er i slike situasjoner forvaltningsorganet skal kunne fatte vedtak uten å ha sendt forhåndsvarsel. Foreninga mener at det er særlig viktig at forvaltningen strekker seg langt i slike tilfeller, slik at personen det gjelder kan få muligheten til å belyse saksgrunlaget, slik at det fattes et riktig vedtak. Utlendingsrettslige vedtak om utvisning og tilbakekallelse av oppholdstillatelse er praktiske eksempler hvor det kan være vanskelig å få kontakt med personen det gjelder. Dette er vedtak som har stor betydning, og hvor det kan være avgjørende at personen det gjelder får muligheten til å gi UDI opplysninger som kan være relevante for vedtaket.

På den bakgrunn mener Rettspolitisk forening at det i alle fall må innarbeides i forarbeidene at forvaltningsorganet skal strekke seg langt i situasjoner hvor personen vedtaket gjelder ikke har kjent adresse.

Foreninga stiller seg bak forslaget om en egen innsynslov.

11. Forslaget kapittel 23 – vedtaksform, begrunnelse og underretning

Rettspolitisk forening er enige med utvalget i at hovedregelen fortsatt bør være skriftlighet. Hva gjelder forslaget til unntak fra skriftlighetskravet bemerkes at den strenge praktiseringen av unntaksadgangen som skisseres i utredningen ikke gjenspeiles i den foreslåtte ordlyden. I

tilfeller der det haster å fatte et vedtak er det desto viktigere med skriftlig begrunnelse som kan etterprøves. Å bekrefte vedtaket skriftlig i ettertid bør være en hovedregel og ikke kun gjøres dersom parten selv ber om det. I alle fall må det foreligge en plikt for forvaltningen på vedtakstidspunktet å informere om muligheten for at det ettersendes en skriftlig bekreftelse.

Rettspolitisk forening er ikke enig i at et relativt krav til begrunnelse alltid vil være tilstrekkelig for at hensynene til begrunnelse oppfylles. Det kan tenkes tilfeller der et vedtak ikke er særlig inngripende eller kontroversielt, men hvor det likevel er behov for en god begrunnelse.

Foreninga er uenig med utvalget i at parter for det meste har gode forutsetninger for å føre en kontroll med om forvaltningen bygger på riktig oppfatning av de faktiske forholdene i saken. Dette kan for eksempel være når en part har språkvansker. I slike tilfeller vil det være viktig at begrunnelsen inneholder de springende punktene i saken og partenes hovedanførsler, og at dette er et krav som følger av lov.

12. Forslaget kapittel 24 – Klage

Rettspolitisk forening mener at ny forvaltningslov burde inneha en generell hjemmel som sikrer manuell behandling av en klage, uansett saksområde. For at klageomgangen ikke under noen omstendigheter skal bli illusorisk, er det viktig at den enkelte har krav på manuell behandling når avslaget overprøves.

I utvalgets vurdering av hvem som har klagerett savner foreninga en konkret vurdering av barns adgang til å klage i saker hvor foreldrene er part, og hvor barnet åpenbart berøres av vedtaket. I de aller fleste tilfeller vil barnet være en av personene som direkte berøres. Departement og Storting burde uansett vurdere om det burde innføres en særregulering vedrørende barns adgang til å klage i foreldrenes saker, hvor det kan antas at vedtaket vil få store konsekvenser for barnets velferd og fremtid. Til eksempel nevner foreninga utlendingsrettslige vedtak om tilbakekall av oppholdstillatelse og/eller utvisning, men også vedtak om familieinnvandring.

Rettspolitisk forening mener at klagefristen burde utvides til i alle fall fire uker. Foreninga begrunner dette med at dagens rettshjelpstilbud ikke er tilstrekkelig, noe som innebærer at tusenvis henvender seg til forskjellige rettshjelpstiltak hvert år for å få bistand i klageomgangen. For at den enkelte skal ha reell adgang til å hevde sin rett mener foreninga at klagefristen burde forlenges. I de fleste saker har ikke den enkelte krav på rettshjelp etter lov om fri rettshjelp.

Så lenge det saklige dekningsområdet til lov om fri rettshjelp ikke utvides, og det ikke gjøres noe med den forskriftsfestede inntektsgrensen, er det alt for mange som må lene seg på tilbudet til studentdrevne rettshjelpstiltak som Jussbuss og JURK. Tiltakene har lite ressurser og en presset kapasitet. Svært ofte må tiltakene be om utsatte frister for å bistå i klageomgangen. Fra tid til annen blir det heller ikke tid til å bistå innenfor fristen. De studentdrevne tiltakene er ofte avhengig av noe lenger saksbehandlingstid for å bistå den enkelte, nettopp fordi de er studenter. Så lenge en såpass stor del av befolkningen er avhengige av hjelp fra slike tiltak, burde det tas hensyn til absolutt alle når klagefristen fastsettes. Korte klagefrister kan bidra til mangelfull rettshjelp, som igjen går utover den

enkeltes rettskrav. En økning fra tre til fire uker kan bety mye for den enkelte, og burde ikke innebære noen nevneverdig realitetsforskjell for forvaltningsorganenes daglige drift.

Rettspolitisk forening mener videre at klageinstansen burde etterstrebe å imøtekomme samtlige av klagerens anførsler når det fattes vedtak i klagesaken. For å skape tillit til forvaltningen er det viktig at den enkelte blir hørt. Tillit skapes gjennom at anførsler blir tatt på alvor, og at den enkelte føler at saken er gitt en god og fullstendig vurdering.

13. Forslaget kapittel 27 – Forvaltningens avtaler, eierrådighet og faktiske handlinger

Rettspolitisk forening støtter utvalgets forslag om at reglene for inhabilitet og taushetsplikt skal overholdes ved avtaleinngåelse. Flere avtaler inngås mellom offentlige virksomheter, og hensynet til å ivareta tillit til den offentlige forvaltningen veier tungt også i disse situasjonene.

14. Forslaget kapittel 28 – Iverksetting av vedtak og andre avgjørelser

Skånsom iverksetting

Rettspolitisk forening finner ikke noe generelt å utsette på at hovedregelen forblir at enkeltvedtak kan effektueres straks de er fattet. Det er gledelig at utvalget foreslår en lovfestet regel om skånsom gjennomføring av enkeltvedtak jf. utkastets § 75 (3). Det fremstår likevel noe uklart hva innholdet av plikten er. I punkt 28.4.2 knyttes bemerkninger til en forholdsmessighetsvurdering, og det vises i fotnote til strpl. § 170 a. Det kan til forveksling fremstå som om vedtak *ikke* vil kunne effektueres dersom gjennomføringen vil være uforholdsmessig; hvor det ikke lar seg gjøre å gjennomføre vedtaket på en skånsom måte. Uavhengig av om dette er tiltenkt eller ikke anses det som betryggende at forvaltningen pålegges en lovfestet plikt til å vurdere inngrepets karakter, og at man tilsynelatende er avskåret fra å gjennomføre vedtak på en inngripende måte hvor alternative gjennomføringsmåter eksisterer.

Varslingsplikt

En lovfestet plikt til varsling av part for vedtak som skal iverksettes ved «direkte gjennomføring» vil være en viktig rettssikkerhetsgaranti, som samtidig vil kunne medføre økt bevissthet for den vedtaket retter seg mot. Det er også positivt at det understrekes i lovteksten at parten skal varsles før gjennomføring av vedtaket, hvilket anses som et minstekrav. Det kan for eksempel tenkes situasjoner hvor varselet om gjennomføring er den første kommunikasjonen som når frem til den vedtaket retter seg mot, og dermed sikrer klagemulighet.

Utsatt iverksetting

Når det gjelder bestemmelsen om utsatt effektivering jf. utkastets § 76, mener Rettspolitisk forening på den ene siden at det ikke er vanskelig å være enig i effektivitetsargumenter mot en løsning à la den svenske, hvor vedtak må «ligge» i tre uker før de kan gjennomføres. På den annen side sikrer dette fullt ut en reell klagemulighet, samtidig som samfunnet antakelig vil kunne adaptere til en tilstand hvor det er å forvente at effektivering av vedtak først vil kunne skje tre uker etter det er fattet. Med dette som utgangspunkt anses det som en klok middelvei å la slik utsettelse være opp til forvaltningens skjønn. Uttalelsene i punkt 28.4.3 gir inntrykk av

at utsettelse i prinsippet skal avhenge av en begjæring. Rettspolitisk forening finner dermed grunn til å understreke at parter bør få særskilt veiledning om adgangen til å fremsette en slik begjæring, særlig hvor styrkeforholdet er ujevnt, eller parten vedtaket retter seg mot er sårbar.

Når det gjelder utkastets § 76 annet ledd, vil formuleringene «ikke kan gjøres om» og «partens liv eller helse» åpenbart ramme de klareste tilfellene. Utvalget viser til avliving av dyr (irreversibelt) og utvisning av utlending som frykter for liv ved tvangsretur (liv eller helse).

For det første mener Rettspolitisk forening at formuleringen «liv eller helse» er for snever, og at man bør vurdere å endre ordlyden til «partenes liv, helse eller andre verdier av stor velferdsmessig betydning». Slik vil man kunne signalisere at det ikke kun er klare tilfeller av tap av helse eller liv som fordrer utsettelse av iverksettelse. Potensielt vil slike inngrep kunne omfattes av ordlyden «ikke kan gjøres om», men det kan tenkes forhold som for parten fremstår som svært inngripende, men som etter sin art ikke er irreversible.

For det annet ønsker foreninga å understreke at vilkåret om at forvaltningen kan se bort fra begjæring om klagen eller søksmålet er «åpenbart grunnløst» må benyttes med stor forsiktighet. Dersom store verdier eller partens fysiske velferd står på spill skal forvaltningen være særlig forsiktige med å prejudisielt avgjøre hvorvidt en klage eller søksmål fra en part har hold. De uttalelsene utvalget kommer med i punkt 28.4.3 angående rettssikkerheten til en part som påklager vedtak må her være bærende, og adgangen forvaltningen har til å avslå begjæring om utsetting tilsvarende snever. Det vises i denne forbindelse også til det som uttales om miljøsaker og eventuelle konvensjonsforpliktelser om «effective remedies», som for øvrig fremgår av andre konvensjoner Norge er part til.

15. Forslaget kapittel 29 – Sakskostnader

Generelt

Utvalgets flertall foreslår å fjerne adgangen en part har til å få dekket sine sakskostnader etter § 36 i dagens forvaltningslov. Rettspolitisk forening mener at utvalget ikke har gitt en tilfredsstillende begrunnelse for hvorfor dette er nødvendig. Utvalget har ikke vist til informasjon om hvor mye penger som brukes på å dekke sakskostnader, og dermed vet de egentlig heller ikke hvor stort behovet for å kutte er. Likevel er hele utvalget enig i at det må kuttes. Rettspolitisk forening mener dette er svært betenkelig, og stiller spørsmål ved hva denne enigheten bygger på. Foreninga anser muligheten til å få dekket sakskostnader som et viktig tiltak for å ivareta borgernes rettssikkerhet, og mener at utvalget må kunne vise til et bedre vurderingsgrunnlag dersom de ønsker å oppheve nåværende § 36.

I sin begrunnelse for å fjerne sakskostnadsregelen, trekker utvalgets flertall frem at forvaltningsloven først ble vedtatt uten en regel om sakskostnader. Rettspolitisk forening mener at det faktum at lovens løsning tidligere ga et svakere vern ikke kan være et argument for å gjennomføre en endring som vil svekke vernet nå. Det bemerkes i tillegg at lov om fri rettshjelp tidligere hadde et langt bredere virkeområde enn i dag, og at det dermed kan ha vært mer forsvarlig at det tidligere ikke fantes en adgang til å få dekket saksomkostninger etter forvaltningsloven. Nå står vi derimot i en situasjon der rettshjelplovens dekningsområde er svært snevert, samtidig som muligheten til dekning andre steder kuttes. Dette er uheldig.

Videre viser utvalget til at sakskostnadsregelen er en særnorsk løsning, og at verken Danmark, Sverige eller Finland har regler om dekning av sakskostnader. Finland har

imidlertid en førstelinjetjeneste med gratis rettshjelp, som også inkluderer rettsråd i saker mot forvaltningen.¹ Da er det naturlig at det ikke er et like stort behov for en bestemmelse om sakskostnader i tillegg.

Om forholdet til den offentlige rettshjelpsordningen og forvaltningens veiledningsplikt

I begrunnelsen for å fjerne sakskostnadsregelen, vises det også til at borgernes rettssikkerhet ivaretas gjennom forvaltningens utrednings- og veiledningsplikt, og at lov om fri rettshjelp er en bedre løsning.

Rettspolitisk forening mener prinsipalt at det ikke bør gjøres endringer i forvaltningslovens sakskostnadsregler før det er klart hvilke endringer som gjennomføres i den offentlige rettshjelpsordningen. Foreninga mener at utvalget har inntatt en passiv tilnærming til spørsmålet om tilgang på rettshjelp, som dekning av sakskostnader i realiteten er, ved å henvise til den offentlige ordningen med fri rettshjelp. Det finnes flere undersøkelser og rapporter², blant annet fra Jussbuss, som viser at dagens rettshjelpslov er en utilstrekkelig løsning. Å støtte seg på at denne skal dekke opp for opphevelsen av sakskostnadsregelen, er dermed uholdbart. Rettspolitisk forening mener det er svært viktig at arbeidet med nye regler om sakskostnader samkjøres med rettshjelputvalgets arbeid med en ny offentlig rettshjelpsordning for å unngå at vi får en løsning der adgangen til å få dekket kostnader knyttet til rettshjelp faller mellom to stoler.

Utvalget har heller ikke tatt høyde for rettshjelpslovens subsidiære karakter. Subsidiaritetsprinsippet innebærer at det ikke gis fri rettshjelp i saker der forvaltningen har veiledningsplikt. Etersom sakene som nå omfattes av forvaltningsloven § 36 er saker der forvaltningen i utgangspunktet har veiledningsplikt, vil det som hovedregel ikke innvilges rettshjelp etter rettshjelpsloven i disse tilfellene. I mange sakstyper er adgangen til å få sakskostnader dekket etter forvaltningsloven den eneste muligheten til å motta rettshjelp. Å oppheve sakskostnadsregelen uten at subsidiaritetsprinsippet i rettshjelpsloven endres, er dermed svært uheldig. Resultatet er at både sakskostnadsregelen i forvaltningsloven og fri rettshjelp etter rettshjelpsloven avskjæres under henvisning til forvaltningens veiledningsplikt.

Synspunktet om at forvaltningens plikt til å utrede saken og gi veiledning er tilstrekkelig til å ivareta borgernes rettssikkerhet, bygger på en forutsetning om at forvaltningens veiledning fungerer etter sin hensikt. Erfaring fra rettshjelpstiltak, samt flere rapporter³, viser at forvaltningens veiledning ofte ikke er tilstrekkelig for den som har en sak mot forvaltningen. Dette henger også sammen med forvaltningens doble rolle som veileder og motpart. Dobbelrollen er egnet til å svekke tilliten til veiledningen som gis. At forvaltningens veiledning har mangler er et viktig argument for å ha rettshjelp i klageomgangen. Mangler ved forvaltningens veiledning utgjør et reelt rettssikkerhetsproblem, og derfor er det svært viktig at ikke tilliten til denne veiledningen begrunner begrensninger og kutt i andre rettssikkerhetsmekanismer.

Kommentarer til forslagene

Forslaget om å søke sakskostnader dekket ved erstatningssak

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-26-2008-2009-/id554306/sec4>

² Se for eksempel <https://foreninger.uio.no/jussbuss/Nyhetsarkiv/rettshjelp-til-fanger.pdf> og <https://foreninger.uio.no/jussbuss/Publikasjoner/Unders%C3%B8kelser/Rettshjelpsunders%C3%B8kelsen%20013>

³ Se for eksempel <https://foreninger.uio.no/jussbuss/Nyhetsarkiv/rettshjelp-til-fanger.pdf>

Dersom det likevel gjøres endringer i sakskostnadsregelen nå, mener Rettspolitisk forening at flertallets forslag må forkastes. Flertallet viser til at sakskostnader heller kan søkes dekket ved å fremsette krav om erstatning for domstolene enn ved dagens sakskostnadsregel.

Rettspolitisk forening mener dette er en dårlig løsning som ikke ser hen til andre utredninger og lovforslag som er lagt frem i det siste. Domstolene melder om lang saksbehandlingstid og er presset på ressurser, og det er foreslått å øke grensen for småkravsprosess for å kunne overføre flere saker til behandling i forliksrådene. Slik forliksrådene er organisert i dag vil dette kunne innebære dårligere rettssikkerhet for borgerne ved krav om sakskostnader.

Forslaget om å behandle sakskostnadskrav i domstolene vil bidra til å øke presset på domstolene, og Rettspolitisk forening kan ikke se at dette er hensiktsmessig.

Dessuten er kravet om uaktsomhet, som et vilkår for erstatning, vanskelig å forene med behovet for å få dekket sakskostnader. Det er ikke slik at alle vedtak som omgjøres nødvendigvis var feil, og om de var feil er det ikke nødvendigvis på grunn av uaktsomhet i førsteinstansen. En slik regel vil i realiteten innebære liten mulighet til dekning. I tillegg vil terskelen for å få dekket inn sakskostnader bli svært høy for den enkelte, ved at man må anlegge en egen sak om dette. Løsningen medfører en risiko for at prisen for å inndrive sakskostnadene er høyere enn sakskostnadene som søkes dekket.

Vilkår om endring av vedtak til gunst

Ved opphevelse og tilbakesending til førsteinstansen er Rettspolitisk forening enig med utvalgsmedlemmet Innjord om at en opphevelse også er en endring til gunst. Foreninga er ikke enig med medlemmene Backer og Fagernes i at det avgjørende er hva som blir resultatet til slutt.

Forslaget om å innføre et vilkår om feil ved førsteinstansens vedtak

Rettspolitisk forening er sterkt uenig i forslaget om at sakskostnader bare skal gis der det er en feil ved underinstansens vedtak. Foreninga mener at det må innvilges dekning av sakskostnader også der endringen skjer på bakgrunn av at skjønnet vurderes annerledes i klageinstansen. Veldig mange forvaltningsvedtak bygger i stor grad på skjønn. Det er viktig at partene gis en reell anledning til å fremme klager selv om det klages over skjønnsutøvelsen. Uten adgang til å få sakskostnadene dekket, er denne muligheten for mange ikke reell. Det vil kunne medføre en situasjon der det er de mest ressurssterke som har anledning til å påvirke utøvelsen av forvaltningsskjønn, mens mennesker med lite ressurser ikke vil kunne fremme argumenter om skjønnsutøvelsen. Dette kan i verste fall føre til en svært uheldig utvikling av forvaltningspraksis, hvor visse hensyn får mindre og mindre plass i skjønnsutøvelsen fordi forvaltningen ikke korrigeres via klager.

Situasjonen der førsteinstansen omgjør sitt eget vedtak

Rettspolitisk forening støtter medlemmet Innjords syn på dekning i klagesaker også der førsteinstansen omgjør vedtaket før det sendes til klageinstansen. Når man klager sender man klagen til førsteinstansen. Arbeidet og kostnadene er dermed pådratt allerede, selv om førsteinstansen omgjør sitt eget vedtak. Det bør ikke være partens ansvar å bære kostnadene selv om saken aldri behandles av klageinstansen.

Rettspolitisk forening er negative til forslaget om at det skal sendes en foreløpig klage som skal gi førsteinstansen adgang til å omgjøre sitt eget vedtak, og at det ikke skal gis dekning for sakskostnader i denne prosessen. Foreninga noterer at forslagsstillerne tar til orde for at det ikke skal være nødvendig med profesjonell bistand for å fremsette en klage innen fristen. Hva forslagsstillerne baserer dette på er uklart. Problemet for mange er nettopp at de ikke vet

hvordan man går frem for å klage, hvordan man beregner fristen, hva en klage bør inneholde osv. En del mennesker trenger bistand gjennom sak- og klagebehandlingen. Dermed virker det kompliserende at man legger til et nytt ledd hvor man starter med en foreløpig klage, for deretter å sende selve klagen. En slik løsning endrer også prinsippet om at førsteinstansen skal få anledning til å omgjøre sitt eget vedtak, ettersom den ikke får se argumentene for at vedtaket bør omgjøres. Foreninga mener en slik løsning øker sannsynligheten for at flere saker først avgjøres etter behandling i klageinstansen, noe som vil kunne medføre større kostnader for forvaltningen som helhet. En bedre løsning ville vært om parten kunne få bistand til å fremme en god klage så tidlig som mulig i prosessen. Rettspolitisk forening har vanskelig å se at førsteinstansen kan gjøre gode vurderinger i en klageomgang uten å få alle argumentene som klageinstansen får.

Forslaget om at det bare dekkes kostnader for den delen av klagen som vant frem

Videre mener Rettspolitisk forening at forslaget om at det bare skal dekkes kostnader for den delen av vedtaket som ble endret er en dårlig løsning, både praktisk og av hensyn til rettssikkerheten. Så lenge forvaltningen kan prøve alle sider av en sak, og klageinstansen kan avslå en klage på et annet grunnlag enn avslaget i førsteinstansen, må det være adgang til å bruke ressurser på å forberede argumenter knyttet til alle sidene ved saken, også andre forhold enn det avslaget gjaldt. Parten kan ikke vite hvilket forhold forvaltningen velger å legge vekt på, og da må det gis saks kostnader til hele saken, selv om man har hatt kostnader knyttet til andre argumenter enn det man vinner frem med.

Informasjon om muligheten til å få dekket saks kostnader

Informasjon om muligheten til å få dekket saks kostnader er en forutsetning for at man klager når man ikke vet hvordan man skal orientere seg i regelverket. At denne informasjonen først fremkommer når klagen oversendes klageinstansen er uheldig. Medlem Innjord tar høyde for dette. Rettspolitisk forening støtter dermed Innjords forslag, dersom det gjøres endringer i saks kostnadsregelen. Det bør gis god info om at det nettopp er nødvendige kostnader som dekkes, slik at advokater som bistår i en klageomgang har en oppfordring til å forsøke å oppklare det som kan være enkle omgjøringer for forvaltningen, altså der det ikke er nødvendig med full klage, som vil innebære at advokatutgifter ikke er "nødvendige kostnader".

Salærbegrensning

Når det gjelder forslaget om at saks kostnadene skal dekkes etter den offentlige salærsatsen, bemerker Rettspolitisk forening at den offentlige salærsatsen er sterkt kritisert. Advokater og rettshjelpstiltak melder om at den lave satsen gjør det vanskelig å få tak i en advokat som er villig til å påta seg saker som dekkes av ordningen med fri rettshjelp. Rettspolitisk forening mener på denne bakgrunn at det er svært uheldig å skulle legge flere saker under den offentlige salærsatsen uten at denne først løftes til et akseptabelt nivå.

16. Forslaget kapittel 30 – Nemnder (kollegiale organer) – organisering og saksbehandling

Rettspolitisk forening støtter utvalgets forslag om å innføre en hovedregel om at avgjørelser skal treffes i nemndsmøter, slik at medlemmene ikke bestemmer seg hver for seg via sirkulasjon. Videre er foreninga innforstått med at det kan være praktisk at møtet kan gjennomføres som fjernmøte. I disse tilfellene bør det likevel stilles krav om at møtene

gjennomføres ved bruk av bildeteknologi, slik at de rettssikkerhetshensyn som taler for at avgjørelser skal fattes “i møte” ivaretas på en best mulig måte.

17. Forslaget kapittel 31 – Forskrifter

Rettspolitisk forening mener det bør lovfestes en begrenset plikt til å sende rundskriv og instruks ut på høring. Vi er riktignok enige i at en helt generell plikt til å sende rundskriv eller instruks ut på høring går lenger enn det som er rimelig (høringsnotatet side 507). Imidlertid er det enkelte rettsområder der rundskriv og instruks har svært stor betydning for livssituasjoner til enkeltindivider, hvor vi mener en begrenset plikt bør innføres. Denne plikten bør etter vårt syn gjelde endringer av forskrift, rundskriv eller instruks i saker som *angår menneskers adgang til opphold i Norge eller deres tilgang på ytelser etter sosialtjenesteloven eller folketrykkløven* – så fremt endringen tar sikte på *nevneverdige endringer i forvaltningspraksis*. Å lovfeste en slik begrenset plikt kan bidra til at forvaltningen får en forståelse av problematiske sider ved eksisterende praksis og hvordan det oppleves for parter, og vil også gjøre det enklere for forvaltningen selv å kontrollere at instruks og rundskriv er utformet i tråd med trinnhøyere regler. Det kan i så fall settes en streng nedre terskel for endringer/klargjøringer, også på de nevnte rettsområdene, som bør kunne gjøres raskt uten høring.

18. Forslaget kapittel 32 – Uavhengige forvaltningsorganer

Uavhengige klagenemnder

Det er, som utvalget grundig gjennomgår, betenkeligheter ved å skille ut forvaltningsutøvelse fra overordnet myndighets instruksjonskompetanse (og tilliggende ansvar). Det er et gode at forvaltningen, ved statsråd, når som helst kan konfronteres av Stortinget. Folkevalgtes styringsrett er et viktig demokratisk element som sikrer at politisk ledelse med et helhetlig perspektiv kan styre forvaltningsutøvelse i en ønsket retning.

Med den pågående NAV-skandalen som bakteppe, er foreninga særlig enig i utvalgets kommentarer knyttet til klagenemnders uavhengighet. NAV-skandalen viser en omfattende svikt i forståelse av lovverk og saksbehandling i flere instanser. Utvalget har søkt dette lovfestet i utkastets § 73, hvoretter klageinstansen ikke kan instrueres i enkeltsaker, samtidig som den er avskåret fra å instruere underordnet organ utover klagesak. Utvalget bemerker at instruksjonsuavhengighet fra overordnet organ bør vurderes i lys av «oppgavene og sammensetningen» til klagenemnden, slik at de kan begrenses eller avskjæres.

Rettspolitisk forening tar til orde for at dette særlig må legges til grunn for uavhengige klagenemnder som behandler saker av større velferdsmessig betydning. Foreninga vil peke på at det norske demokratiet er bygget på en rettsstatlig tankegang, som innebærer at staten plikter å ivareta interessene til minoriteter og utsatte grupperinger i møte med et flertallsstyre. Dette kommer særlig på spissen ved forvaltningspraksis som er tydelig politisk instruert. Politisk instruering er et uttrykk for demokratiet, men det innebærer også en mulighet for politisk motivert tilsidesettelse av rettigheter. Det er derfor viktig at klageinstanser kan operere uten direkte styring, og i større grad kan oppfattes som objektive aktører. Disse instansene kan i ytterste konsekvens forhindre den type overgrep som har kommet til overflaten den siste tiden, ved at man har en lovfestet rett (og plikt) til ikke å etterkomme politisk press.

19. Forslaget kapittel 33 – Overtredelser av forvaltningsloven. Ugyldighet og sanksjoner

Rettspolitisk forening stiller seg positive til den tydeliggjøring av regelverket som foreslås i § 74. En regel som positivt angir når et vedtak er å anse som ugyldig utgjør etter foreningas syn en forenkling som gjør lovverket mer tilgjengelig for befolkningen.

Foreninga støtter videre forslaget om at manglende hjemmel som utgangspunkt skal medføre ugyldighet. Foreninga støtter at det legges opp til å gjøres unntak for særlige tilfeller hvor det vil kunne slå uheldig ut for en part som har innrettet seg etter vedtaket i god tro. Foreninga understreker viktigheten av å ha en unntaksregel fra ugyldighet i situasjoner hvor dette vil kunne slå urimelig ut for enkeltpersoner. Etter ordlyden i forslaget er det imidlertid kun i «helt særlige tilfeller» at unntaket kommer til anvendelse. Bestemmelsen gir etter sin ordlyd anvisning på en svært høy terskel for å anvende unntaksregelen. I tilfeller der det er innvilget et begunstigende vedtak, men vedtaket lider av en manglende hjemmel vil dette i utgangspunktet ha sin årsak i feil fra forvaltningens side. Det er uheldig at slike feil skal gå ut over enkeltpersoner i god tro. Foreninga understreker dermed viktigheten av at vilkåret i praksis ikke blir tolket så strengt at det vil ramme urimelig.

Videre støtter foreninga forslaget til § 74 annet ledd. Det er særlig positivt at det ved vurderingen av om vedtaket skal kjennes ugyldig skal tas hensyn til hva slags feil som er begått, hvor grov feilen er og om vedtaket er til gunst eller skade for parten. Det bemerkes at også tidsmomentet etter omstendighetene burde kunne få betydning ved vurderingen.

Foreninga understreker viktigheten av at bestemmelsen blir anvendt i tråd med definisjonen av «part» i forslagens § 3 c. Etter omstendighetene kan det tenkes at også andre personer enn den vedtaket retter seg mot vil kunne bli hardt rammet av at et vedtak kjennes ugyldig. Særlig, men ikke bare vil dette gjelde i tilfeller der vedtakets adressat har omsorgen for barn. Det er etter foreningas syn viktig at slike hensyn spiller inn i vurderingene etter bestemmelsen.

20. Vedlegg 11 – EØS-rettslige rammer for ny forvaltningslov

Utvalgets redegjørelse, og gjennomgangen til professorene Eriksen og Haukland Fredriksen virker først og fremst å handle om generelle saksbehandlingskrav EØS-retten stiller. I lys av NAV-skandalen mener foreninga at departementet også må vurdere nærmere andre konkrete spørsmål. Et viktig spørsmål er hvorvidt enkeltpersoner har tilstrekkelige muligheter til å realisere sine materielle rettigheter overfor forvaltningen der forvaltningen legger feil rettsforståelse til grunn. Dette dreier seg ikke bare om hvilke krav EØS-retten stiller til saksbehandlingen, men også hvilken praktisk anledning den enkelte har til å benytte seg av de prosedyrene som eksisterer. Det kan stilles spørsmålstegn ved hvorvidt ESA er en effektiv håndhevningsmekanisme hva angår rettighetene til mindre ressurssterke enkeltpersoner. Resultatet er et inntrykk av at EØS-retten håndheves mer effektivt for personer og institusjoner som har ressurser til å følge opp saker, gjerne med juridisk bistand. For å bøte på dette bør det derfor vurderes å ta inn en spesifikk henvisning til EØS-loven i den nye forvaltningslov, hvor det skrives i klartekst at forvaltningsorganer ikke kan fatte vedtak som går på tvers av rettigheter som følger av EØS-regelverket, selv der en slik kompetanse skulle følge av særlovgivning.

21. Avsluttende bemerkninger

Rettspolitisk forening er positive til vedtakelse av en ny forvaltningslov, som vil kunne bidra til å øke befolkningens tillit til forvaltningen. Loven kan bidra til forutberegnelighet gjennom oppdaterte og tydeligere bestemmelser.

Én av forvaltningslovens viktigste funksjoner er å skape tillit til den utøvende makt hos befolkningen. Den enkelte skal få forståelse for hvorfor forvaltningen fatter forskjellige vedtak, og vedtakenes demokratiske legitimitet. Av den grunn ønsker Rettspolitisk forening å påpeke viktigheten av et gjennomgående syn på forvaltningen som et tilbud til borgerne. Forvaltningen er til for å hjelpe og bistå den enkelte. Perspektivet er viktig gjennom mange av forvaltningens oppgaver, i saksforberedelse, når vedtak fattes, i klageomgang, og i tiden etter at vedtaket har blitt rettskraftig. Det er av sentral betydning at forvaltningsloven legger opp til en veloverveid, menneskelig, ressurssterk og pliktoppfyllende saksbehandling.

Til slutt ønsker Rettspolitisk forening også å understreke sammenhengen mellom en operativ forvaltningslov og det helhetlige rettshjelpstilbudet i Norge i dag. Uten reell tilgang på kvalifisert rettshjelp er det svært mange som faller utenfor. Det er viktig at departementet merker seg at forvaltningsapparatet, gjennom forvaltningsloven, kan bøte på en del av rettshjelpsproblemene. Først og fremst kan dette gjøres gjennom et forsterket veiledningsapparat. Forvaltningen må møte den enkelte i hverdagen og legge til rette for at føler seg sett og hørt.

Eventuelle spørsmål kan rettes til styret i foreninga på e-post styret2@rpf.no.

Med vennlig hilsen
Tonje Lilaas Larsen og Erik Rustad Markussen
Rettspolitisk forening